

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС

ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

УРЕЂУЈЕ

А. БЕЛИЋ

УЗ

СТАЛНУ САРАДЊУ

Г. г. А. МЕЈЕ-А, проф. Collège de France, А. СТОЈИЋЕВИЋА, проф. Унив. у Љубљани, К. ЊИЧА, проф. Унив. у Кракову, Љ. СТОЈАНОВИЋА, акад. у Београду, М. РЕШЕТАРА, проф. Унив. у Загребу, О. ХУЈЕРА, проф. Унив. у Прагу, Р. НАХТИГАЛА, проф. Унив. у Љубљани, СТ. ИВШИЋА, проф. Унив. у Загребу, СТ. М. КУЉБАКИНА, проф. Унив. у Скопљу, ФР. ИЛЕШИЋА, проф. Унив. у Загребу, ФР. РАМОВША, проф. Унив. у Љубљани, и Х. БАРИЋА, проф. Унив. у Београду.

КЊИГА II.

БЕОГРАД. 1921.

именују, зелено и подуго, на подобије *хурђица*, које се једе. Вкуса је подобно мало младому белому луку, но много је пријатније и сочано неко зеље, које се највише некувано са сољу једе. Но како цвет от себе потера, већ за јело није.“

У хрватском попуњеном издању Вукова Речника (Броза-Ивековића) читамо под *сријемуш*: „*Сријемуш т.*, *сријемуша f.*, *сријемуж т.*, *сријемужа f.* Art wildwachsendes Zugemüse (Börenlauch Pj.³) orsonii genus (allium ursinum L. Pj.³). Сријемуш расте по шуми, и лишће му је у устима као бијели лук, за то га многи у пролеће беру и са соли и хљебом једу: Још се хвале да се добро хране, у пролеће *сријемужом травом*.“

Обраћамо пажњу на почетно *ц* у цитату из Видаковића, које ће бити ближе старини. Тако се барем види из неколико паралела Хенове књиге о домаћем биљу и животињама.¹⁾ Из те књиге видим да се *allium ursinum* литавски зове *kermuszė*, пољски *trzemcha*, *trzemucha*. руски *черемша*, *черемица*, *чермучка*.

Јасно је да је у нас у почетку *ц* претежније.

† Ст. Новаковић.

4. De quelques noms nouveaux.

Certaines notions qui n'ont pu manquer d'être exprimées à toutes époques, n'ont aucun nom indo-européen commun. Il est évident qu'on a toujours eu besoin d'exprimer de quelque manière qu'on avait „faim“ ou „soif“. Or, il n'y a pas de racine indo-européenne se rapportant à la „faim“ ou à la „soif“.

Les noms de la „soif“ varient d'une langue à l'autre. Le lituanien et le lette, par exemple, ne concordent même pas. Là, où, comme dans le nom germanique commun allemand *Durst*, anglais *thirst*, et l'irlandais *tart*, ils sont d'origine claire, ils n'ont pris leur sens de „soif“ que secondairement; le sens ancien était „dessèchement“ et l'on aperçoit du premier coup le caractère artificiel du terme. L'indo-iranien a un mot tout semblable et de même racine *tr̥ṣṇā* „soif“ en sanskrit, *tar̥ṣno*, dans l'Avesta et dans le persan *tiš*, mais, comme on le voit, le suffixe est différent, et il n'y a même pas concordance exacte entre le sanskrit et l'iranien. La plupart des autres noms de la „soif“ sont tout à fait obscurs. On ne sait rien de l'origine du latin *sitis* ou de l'arménien

¹⁾ Kulturpflanzen und Haustierte von Viktor Hehn. Sechste Auflage, neu herausgegeben von O. Schrader, Berlin 1894, 193.

caraw, par exemple. On rapproche le grec *δίψα* de l'adjectif *δίψιος* „sec, desséché“ (v. F. Müller, *Grieksch Woordenboek*, sous ces mots), mais, même en admettant que *δίψα* signifie „dessèchement“, on retrouve le développement sémantique observé dans le groupe de **ters-*, on ne va pas plus loin.

En slave comme en baltique, il n'y a pas de mots communs aux divers dialectes, ni même de mot fixé dans chaque langue dès le début: psautier LXVIII, 26, *in siti mea*, est traduit en polonais par *w chczemu picza moięgo* dans le *Psalterium florianense*, mais par *w pragnoszczey moyey* dans le Psautier de Puława, plus rapproché ici de l'usage actuel. Il y a un mot slave méridional, attesté dès le slave des premiers traducteurs sous la forme *žęžda*, et qui se retrouve, par exemple, dans *s. žęžda*. Mais c'est un fait caractéristique, que, en russe, *жажда* soit un mot savant. Ce mot slave méridional a une origine plus abstraite encore que le mot germanique; il signifiait simplement „désir“, à l'origine; la nasale intérieure qu'il présente ne peut être empruntée qu'à une forme verbale du présent à infixe (cf. lit. *pasigendū* à côté du prétérit *pasigedaũ*); ceci marque assez le caractère de substantif verbal du mot.

Les noms de la „faim“ sont presque aussi divergents. Le latin *fames* n'a rien de commun avec le grec *πεινα* ou avec le got. *huhrus*; mais le caractère secondaire et artificiel n'en est pas aussi visible du premier coup.

Sans doute, v. sl. *gladŭ*, r. *і́аодѣ*, pol. *glód*, etc. se rattachent à un groupe de mots signifiant „désir“, et, par suite, il y a ici un développement de sens pareil à celui de v. sl. *žęžda*. Mais le mot est slave commun, et non plus seulement propre à un groupe dialectal. Il est d'un type archaïque, et il n'a pas le caractère d'un abstrait fait sur un verbe. Un nom de la „faim“ a précédé en slave celui de la „soif“.

Du reste, le slave et le baltique ont en commun une racine verbale signifiant „avoir faim“: lit. *álkstu*, *álkti* v. sl. *alŭčę*, *alŭkati* et *lačę*, *lakati*. La différence des formes du présent en lituanien et en slave indique que la racine fournissait un présent athématique, et en effet, le slave a un vieux participe présent moyen, v. sl. *lukomŭ* „affamé“, r. *лакомый*, pol. *łakomy* etc., qui ne saurait appartenir à un type de présent conservé, à date historique, et qui se rattache à un ancien présent athématique tout comme v. sl. *vidomŭ* „vu“ en face de *viždq*. Malgré son aspect archaïque, cette racine n'a pas de correspondant net hors du baltique et du slave. Si l'on rapproche, avec M. Rozwadowski, irl. *olc* „méchant“, etc. il s'agit de mots où le sens de faim n'apparaît pas (voir en dernier lieu, H. Pedersen, *Vergl. Gr. d. kelt. Spr. I*, 126), mais, abstraction faite du grec *δλέχομαι*, élargissement

de *δλε-* (*δλέσαι*, etc.) les mots rapprochés, irl. *olc*, lat. *ulciscor*, etc. n'ont pas un vocalisme qui rende compte de l'intonation du lit. *alkti* ni des formes slaves.

Or, on retrouve en arménien une racine qui offre les même éléments dans un autre ordre et qui, sans avoir non plus une étymologie certaine, a aussi un aspect archaïque, *khalicnam* „j'ai faim“, aor. *khalicay*, avec le substantif *khalc* „faim“. L'élément *c* peut provenir d'un élargissement. Quant à *khal-* on ne peut y voir qu'un ancien **kǵ-* c'est-à-dire exactement les mêmes éléments fixes que dans la racine baltique et slave. S'il s'agissait d'un de ces mots indo-européens tels que **genos* (lat. *genus*) ou **bhere-* (gr. *φέρω*) qui se conservent tels quels, le rapprochement serait invraisemblable, mais étant donné qu'il s'agit d'une notion que l'indo-européen évitait de nommer par un terme propre, une forte déviation de la forme d'une racine n'est pas surprenante, et il n'est pas exclu que le mot arménien soit à rapprocher du mot baltique et slave.

A. Meillet.

5. Завалски рукопис Хиландарског Типика.

Маркова, а не оригиналног преписа Хиландарског Типика, држи се Петронијев препис манастира Завале. У рукопису једном XVII. столећа, у ком се налази Теодосијев животопис Св. Саве и његова похвала Симеуну и Сави има као задњи део и Хиландарски Типик. Тај не иде даље од првих глава, јер је рукопис на крају, као већина наших старих књига, општећен изгубивши добар део листова ¹⁾. Рукопис је писан по свој прилици у Завали, јер је Петроније био проигуман тог манастира, али је имао као извор сигурно неки рукопис Маркова типа, можда управ из Свете Горе. Јер тамо је у XVII веку било завалских калуђера, који су писали или отуд доносили књиге. Тако је Максим 1622. писао у Светој Гори један типик и 1628. један пролог за „скон ёмоу монастирь глуми Завала“, а 1627. јеромонах Јоаникије један пролог ²⁾.

Упоређење текста, како смо га чинили према одржаним партијама, показује најбоље, колико се тај препис држи верно Маркова типа. Отступања, која врло ретко чини од њега, толико су незнатна и безначајна, да једва у опште долазе у обзир. Она се, осим тога, а то је најважније, не налазе ни на једном месту, где би значила стварно разилажење. Ево примера и прегледа узетих исцрпно:

¹⁾ О том рукопису: Х. Михајловић, Манастир Завала у Херцеговини и његове старине. Босанска Вила 1888., стр. 361—2; П. Поповић у „Наставнику“ 1904., стр. 33—5.

²⁾ Ср. Босанска Вила 1888., стр. 363—4.